

Ennen barbaareja

Bernard Wasserstein: On the Eve. The Jews of Europe Before the Second World War. Profile Books 2012. 576 s.

Bernard Wasserstein tarttuu mielenkiintoiseen ja varsin vähän tutkittuun aiheeseen, Euroopan juutalaisiin ja heidän kulttuuriinsa sellaisena kuin se oli juuri ennen toista maailmansotaa. Wasserstein on Chicagon yliopiston Euroopan juutalaisten historian professori ja oikea henkilö ottamaan haasteen vastaan. Teoksen lähdemateriaali onkin massiivinen ja sisältää paljon aiemmin käyttämätöntä arkistomateriaalia, mistä Wasserstein punoo mielenkiintoisen, toisaalta nykypäivästä katsovan ja toisaalta lähelle tulevan henkilöhistorian värittämän kuvauksen Euroopan juutalaisista, heidän yhteisöistään, tavoistaan ja elämästään juuri en-

nen barbaarien saapumista, kuten kirjan loppulause kuuluu.

Wassersteinin aikaisempi tuotanto sisältää tutkimuksen Britannian roolista Euroopan juutalaisten historiassa 1939–1945¹, ja uudesta teoksesta tämä osuus onkin pitkälti jätetty pois. Wasserstein on myös rajannut Turkin Euroopan ja myös kirjan ulkopuolelle. Teoksen maantieteellinen painopiste on ymmärrettävästi Itä-Euroopassa, etenkin Puolassa. Myös Alankomaiden juutalaisten vaiheet ovat keskeisesti esillä.

Juutalaisten historian ohella Wasserstein tunnetaan Hannah Arendtin kriitikkona.² Arendt vilahuttaa tässäkin kirjassa pariin otteeseen, vaikka hänen myöhempien vaiheittensa ja argumenttiensa analyysiin ei ymmärrettävästi nyt mennäkään.

Wassersteinin pääteesi on kyseenalaistaa etenkin arkiajattelussa vallitseva kuva sotaa edeltäneen ajan juutalaisista elämässä nostalgisessa ja harmonisesta juutalaisyhteisössä eli "shtetlissä". Wasserstein osoittaa vääräksi Viulunsoittaja katolla -tyyppisen idyllin, kuvaten miten 1930-luvun lopulle tultaessa juutalainen kulttuuri ja Euroopan juutalainen yhteisö olivat useiden ristiriitojen repimänä hajonneet ja eriytyneet pitkin Eurooppaa. Esimerkiksi juutalainen politiikka oli pirstaloitunut työväen bundistisiin ja monenkirjaviin sionistisiin liikkeisiin. Wassersteinin mukaan sotaa edeltänyt antisemitismi ei ollutkaan ainoa syy juutalaisen kulttuurin eurooppalaiseen auringonlaskuun. Sekulaarin juutalaisuuden myötä kasvanut valtaväestöön sulautuminen heikensi juutalaisen kulttuurin voimaa vas-

tustaa yhä vihamielisemmäksi muuttuvaa ympäristöä. Nopeasti edennyt assimilointumienkaan ei lopulta tuonut pelastusta, kuten tiedetään. Wassersteinin teesi siitä, että jo ennen keskitysleirien perustamista Euroopan juutalainen yhtenäiskulttuuri oli tuhoon tuomittu, on rohkea ja herättää keskustelua, mutta kattava ja taiten käsitelty lähdeaineisto vakuuttaa lukijan.

Wasserstein ei kuitenkaan vähättele juutalaisten ja juutalaisen kulttuurin merkitystä Euroopassa ja Euroopalle. Vaikka kirjan pohjavire on traaginen ja pessimistinen, tuo Wasserstein hyvin esille sen, miten voimakas ja laajalle levinnyt juutalainen kulttuuri oli vielä eurooppalaisen auringonlaskunsa aikaan. Juutalaislehdistöön kuului yli 800 julkaisua, juutalaisilla näyttelijöillä, kirjailijoilla ja ohjaajilla oli keskeinen rooli eurooppalaisessa taiteessa, ja juutalaisten merkitys esimerkiksi feministisessä liikkeessä oli kokoaan suurempi. Sen sijaan Wasserstein purkaa myyttiä juutalaisten keskeisestä merkityksestä kommunismin kehityksessä. Välillä Wasserstein kertoo esimerkein, miten vanha eurooppalainen juutalaiskulttuuri on edelleen esillä Euroopan ulkopuolella, vaikkapa New Yorkin deli-kuppiloissa.

Kirjan rakenne on temaattinen, ja sen 19 luvussa tarkastellaan Euroopan juutalaisia esimerkiksi juutalaisen teatterin, lehdistön tai feminismin kautta. Pääpaino on silminnäkijäsitaateissa, ja lukijaa vastaan tuleekin hengästyttävä joukko henkilöahmoja. Wasserstein on koonnut todistajiensa myöhemmät vaiheet kirjan päättävään 22 sivun liitteeseen, joka on mainio palvelus lukijalle. Kyseinen liite on ainoa osa kirjasta, jossa ajallisesti ylitetään syyskuu 1939.

– JYRKI RUOHOMÄKI

1. *Britain and the Jews of Europe*. Oxford University Press 1979.

2. Ks. esim. *Blame the Victim, Hannah Arendt among the Nazis. The Historian and Her Sources. Times Literary Supplement* 9.10.2009, 13–15.